

İşan bir yaklaşım. Onunki, Marksizm dışı olduğu için elbette benimkine ters bir mantık geliştirecek. İkimiz de aynı teorik temel üstünde konuşuyormuşuz izlenimini vererek çarpıtmasaydı sorunu.

MURAT BELGE

İRAN SORUNU

İran, Ortadoğu'da kendince bir «süper güç» olma yolunda. Son yıllarda pek fazla önemli görünmese de yaptığı birkaç hareketle bu niyetini fiile çıkardı. Basra körfezinin bir İran denizi olduğu yolunda iddialı ve saldırgan amaçlar taşıyan politikası, daha dolaylı yöntemlerle körfezin kıyısındaki devletleri bir askerî-siyasî pakt içinde toplama çağrılarıyla da sürdürdü. Dofar gerillalarına karşı asker göndererek körfez giriş çıkış güvenliğinin sağlanması görevini kendiliğinden üstüne aldığı ilân etti. Pakistan'a, hattâ Afganistana dek, bu ülkelerin azınlık halklarıyla olan sorunlarına karışmaya çalıştı. Son olarak Irak'daki Barzani hareketini, kendisiyle Irak arasındaki sorunlarda bir koz olarak kullanmaya kalktı.

Son yıllarda, petrolden elde ettiği yüz milyarların büyük bölümüyle beslediği ordusunu, Ortadoğu'nun en modern donanımlı askerî gücü haline getirdi. Bu zamana dek ülkesini hergün bir kere daha zaptetmekle uğraşan İran ordusu ve milyarlarca dolarıyla, Şah Rıza Pehlevi, Ortadoğu ve İç Asya devletleri üzerinde nüfuz sahibi olmaya girişiyor. Önce İngiltere'nin ve sonra ABD'nin bölgeden yarı çekilmesiyle doğan boşluğu, ABD'nin de belli ölçüde desteği ile doldurmaya çalışıyor. Son iki yılda Türkiye'de yüksek tirajlı basın organlarında oldukça yoğun şekilde tartışılan İran mı, Libya mı konusu hatırlanmalıdır. Bu tartışmada Libya da-

ha çok bir pazar ve iş sahası olarak lanse edildi. İran ise iş ortağı, müttefik olma yanları vurgulanarak tanıtıldı. Üstelik bu ittifakın temel kozlarının İran'ın elinde olduğu önkabulüne dayalı bir öneriydi bu. Kamuoyunu, İran lehine oluşturma görevini yüklenen gazete de «Milliyet».

Korutürk'ün gezisi ve yayınlanan Türk - İran ortak bildirisi hükümetler arası işbirliğini vermesi açısından ilginçtir. Bu belgede Şah'ın patronluğu vurgulanmasa da kabul ediliyor. İran, verdiği kredilerin kullanılma yerlerini, şartlarını empoze eden, emreden emperyalist devlet rolüne hayli alıştırmış kendini.

Bu gezi vesilesiyle, faşist MHP'nin merkez organı dumundaki «Orta Doğu» gazetesinde yayınlanan başyazı, daha da açık sözlü ve «ileri» gitmiş. İran ve Türkiye arasında «askerî-siyasî» birlik çağrılarını yapmaktadır «son Türk devletinin» savunucusu gazete.

İran'ın Türkiye için bu özel durumu ayrıca incelenmeğe değer. Herhalde önümüzdeki yıllar, İran faktörünün bölgede ve özel olarak Türkiye'de hayli önemli olacağını söylemek gerekir.

«Milliyet»ün başyazarının son zamanlarda yayınlanan Şah'la yaptığı röportaj ilginç. Akıllı, tedbirli bir devlet başkanı gibi sunulan Şah Rıza Pehlevi ve onun yönetiminin hangi zulüm kampanyalarının ve nasıl iğrenç bir baskı mekanizmasının üstünde durduğu, tabii ki konu edilmiyor. İşin bu yanını dünyanın dört bir yanındaki İranlı öğrencilerin ve ülke dışındaki aydınların sözlerinden, getirdikleri belgelerden, İran'ı biraz dikkatlice gezip incelemiş liberal meslek ve bilim adamlarından öğreniyoruz. Aslında özellikle 1950'lerden sonra Şah Rıza Pehlevi'nin

İran'ında olup bitenlerden onun yönetiminin hangi metodlarla ayakta durduğunu anlamak zor değil.

Şahın avuçlarından taşan milyarların etrafında çevrelenmiş İran egemen sınıfları hallerinden fazlasıyla memnun. Eski toprak ağaları bu dağıtılan milyarlar önünde, türeme kapitalistler olmayı kabul ettiler. Cılız burjuvazi güçlenmekte, sadık üst bürokratlara güven gelmektedir.

Bütün bu adamlar, Mussaddık gibi bir küçük burjuva reformcusunun bile yüz yıllardır baskı altındaki halka ne umutlar verebildiğini, İngiliz ve ABD emperyalizmine bağımlı bir çıkar çevresinin durumunu nasıl sarsabildiğini, Şah'la beraber yaşadılar. «Şahın ve Halkın devrimleri», bu bakımdan İran'ın geleneksel yönetici sınıflarında, dinî ve siyasî nüfuzlarının bir bölümünü yitirmelerine neden olduğu halde, pek az hoşnutsuzluk uyardırdı.

Şimdi de 300 milyarlık bütçeyle Batının büyük konsorsiyumlarını, iş çevrelerini de içine alan cüretli bir malî atraksiyona başlayan Şah, bu cilalı görüntünün altında ülkesinde nasıl bir bastırma siyaseti izlediğini kendi ağızıyla açıklıyor:

«İranda ifade özgürlüğü ihanet halini almadıkça sınırlı değildir. Bu ülkede ihanet özgürlüğü dışında tüm özgürlükler kabul edilmiştir.»

İhaneti de şöyle tanımlıyor: «Ooo, bu çok kolaydır. Bazı kimseler garip şeyler söylemeye başladıkları zaman onları izliyoruz. Marksist örgütlerle ilişkileri bulunduğunu tesbit ettiğimiz zaman bunu ihanet olarak kabul ediyoruz. Çünkü herşeyden önce komünizm bizim ülkemizde yasaklanmıştır. Sonra bu insanlar kendi ülkelerine karşı bir başka ideolojiye hizmet

andı içiyorlar. Ben buna ihanet derim.»

Bugün İran'da bu «garip her söyleyen» 40.000'e yakın yurtsever, işçi, köylü, sanatçı, genç hapisanelerde. Üstelik buraya dünyanın en öğrenç servislerinden biri olan SAVAK'ın işkence tezgâhlarından geçerek atılıyorlar. Yüzlercesi idam edildi bu güne kadar. Geçtiğimiz günlerde 9 devrimcinin kurşuna dizilmesi Şah'ın petrol karası zulüm yönetiminin en yeni uygulamasıdır.

Türkiye'deki İranlı öğrencilerin 3 Haziran 1975 tarihli basın toplantısında bu son olayların gelişmesi şöyle özetleniyor: «Siyasî tutukluların aileleri son olarak 5 Mart 1975 günü, onları Gasr hapisanesinde görebilmişlerdir. Ziyaretçilere bu ziyaretlerinin son ziyaret olduğu söylenmiştir. Ancak Nevruz Bayramı sırasında, tutuklu ailelerine, yakınlarını bir kere daha görebilecekleri söylenmiştir. Ancak daha sonra bu ziyaret mümkün olmamıştır. Bunun üzerine protesto gösterileri yapılmış ve protestolara cevap veren İran resmî makamları, siyasî tutukluların 'hapisten kaçmaya kalkıştıkları ve kaçarken muhafızlar tarafından vurularak öldürüldükleri'ni açıklamışlardır.»

Gotthe ve Walf isimlerindeki 2 Fransız hukukçusunun bizzat bu konuyla ilgili İran'da yaptıkları araştırma raporunda daha sonraki gelişmeler de veriliyor:

«Tutukluların kaçarken öldürüldükleri söylenince Tahran'daki 4 bine yakın siyasî tutuklu açlık grevine başlamıştır. Ancak bir sonuç alınamamıştır. Kaldı ki öldürülen siyasî tutuklular ceza sürelerinin bir kısmını tamamlamışlardır. Öldürülenlerden Mehmet Çupanzade (öğrenci) 7 yıl hapis yatmıştır ve tah-

liyesine sadece iki ay kalmıştır. Bu bakımdan tutukluların kaçma iddialarının hiçbir inandırıcı yanı yoktur. «Çok şaşırtıcıdır ki 9 siyasî tutuklunun hiçbiri kaçarken yaralı ya da sağ olarak ele geçmemiştir. Ayrıca ölüm olayı, tutuklu ailelerinin görüştürülmemelerini protesto hareketlerinden sonra açıklanmıştır. Üstelik İran resmî makamları biz hukukçuları kabul etmemişlerdir. Hükümet iddialarını herhangi bir delile dayandırabilselerdi, bizi kabul ederler ve delillerini gösterirlerdi. Sonuç olarak hükümetin 'kaçarken öldürülme tezi' doğru değildir. İranlı 9 siyasî tutuklu bilerek ve işkence edilerek öldürülmüşlerdir.»

Bu yoğun terör uygulamalarına rağmen İranlı yurtseverler, sosyalist partilerin öncülüğünde mücadelelerini azimle yürütüyorlar. Baskının şiddeti, yönetimin bütün dışa karşı iddialı laflarına rağmen halkının ne denli ezildiğinin göstergesidir. Zaten Şah'ın yukarıda apaçık gözükken anlayışı ancak, halkının çağdışı bir düzeyde tutulması bahasına sürdürülen bir saltanatın benimseyebileceği bir şeydir.

İran, çağdışı araçlarla da takviyeli olarak sürdürülen bir terör yönetimi altında bir ülkedeki demokratik - sosyalist mücadele veren insanlara karşı sosyalist dayanışma görevlerimizi hatırlatmaktadır. Ülkemiz halkının bu gerçekleri bilip öğrenmesine katkıda bulunmak en önce Türkiye'deki sosyalist kadrolara düşer. Buna bağlı olarak İran'ın militarist yöntemlerle Bölgede uygulamaya çalıştığı «alt metropol» olma politikası ve bunun saldırgan yanının da tüm bölge için olduğu kadar Türkiye için de dikkatle takibi gereken bir olgu olduğunu da unutmamalıyız.

ÖMER LAÇİNER